

Појам и проблем регресивности

Класична дефиниција регресивних пореских стопа била би да су то такве стопе које се смањују када се пореска основица повећава. Разлози због којих је порез на додату вриједност (са једном стопом) регресиван, крију се у околности да са порастом дохотка становништва опада маргинална склоност ка потрошњи. Економска истраживања су показала да сиромашно становништво процентуално већи дио дохотка троши (и то углавном на основне животне намирнице и стан) и штеде мање од богатих. Ово, наравно, не значи да у апсолутном износу сиромашни више троше од богатих, већ да је у структури намјене њиховог дохотка удио потрошње већи. Такође се треба подсјетити констатације да, како доходак расте, гранична склоност ка потрошњи опада, а гранична склоност ка штедњи расте.

Даље, у објашњавању појма регресивности, у недостатку података за представљени хипотетички примјер, биће представљени резултати једног економетријског истраживања (извор података: "Извјештај Пореске управе РС о уплаћеним јавним приходима од 1.1. до 26.11. 2002.") из године која је претходила увођењу ПДВ-а, а из које се захваљујући различитим стопама тадашњег малопродајног пореза на промет могла и приближно (занемарујући пореску утају) одредити висина потрошње становништва на луксузне, односно основне производе и услуге.

Табела 2 : Израчунавање потрошње на основу прикупљених прихода

(1) Р.бр	(2) Врста прихода	(3) Стопа	(4) Износ	(5) Основица $(4) \times (3) / 100$	(6) Посебан порез за жељез. саоб. $(5) \times (7) / 100$	(7) Стопа
1.	715113-715117*	18%	135.642.080,6	753.567.114,2	15.071.342,28	(2%)
2.	715112**	8%	76.639.934,07	957.999.175,9	19.159.983,52	(2%)
3.	715121-715121***	8%	63.965.708,83	799.571.360,4	15.991.427,21	(2%)
4.	Укупно (2+3)	8%	140.605.642,9	1.757.570.536,3	35.151.410,73	(2%)
5.	УКУПНО (1) + (4)		276.247.723,5	2.511.137.650,5	50.222.753,01	

Из табеле је видљиво да је становништво прије увођења пореза на додату вриједност на производе опорезоване вишом стопом (луксузне) трошило 47% а на основне производе и услуге 53% свога дохотка. Рачунајући да се ништа значајније није промијенило у стандарду становништва ове показатеље узећемо као константу за даље истраживање.

У табели 3 су приказани резултати истраживања професора Ханића, тј. граничне склоности ка потрошњи за домаћинстава, сврстана у 11 група, по редослиједу који је заснован на висини њиховог расположивог дохотка, а потом израчуната потрошња оптерећена пореском стопом од 17%, а затим израчуната ефективна пореска стопа. И њих ћемо узети као конститу за даљи рад.¹

¹ Основни закључци се у међувремену нису промијенили: над стандарда већине становништва драстично, као и и раслојавање, могло их је учинити само још израженијим, на првом мјесту гранична склоност потрошњи сиромашних слојева се морала приближити на 100%.

Табела 3.: Полазни подаци хипотетичког примјера за мјерење регресивности

Група домаћинс тва	Доходак у КМ	Гранична сколост потрошњи	Потрошња у КМ	Законска пореска стопа	Порез у КМ	Ефективна пореска стопа ПДВ
1	2.000	81,02%	1.620,40	17%	275,4	13,77%
2	3.000	78,89%	2.366,70	17%	402,2	13,40%
3	4.000	77,40%	3.096,00	17%	526,32	13,15%
4	5.000	76,16%	3.808,00	17%	647,36	12,94%
5	6.000	74,41%	4.464,60	17%	758,98	12,94%
6	7.000	72,42%	5.069,40	17%	861,73	12,31%
7	8.000	71,09%	5.687,20	17%	966,79	11,90%
8	9.000	70,03%	6.302,70	17%	1.071,34	11,75%
9	10.000	69,15%	6.915,00	17%	1.175,00	11,75%
10	11.000	67,82%	7.460,20	17%	1.268,20	11,52%
11	20.000	60,02%	12.400,00	17%	2.1080	10,05%

Закључак је да јединствена порека стопа од 17% изазива дејство пореске регресије, и то такво да се ефективне пореске стопе крећу у распону од 14% за најсиромашнија домаћинства, до 10% за најбогатије. Међутим, неслагања и недоумице око регресивног ефекта пореза на додату вриједност са једном стопом произлазе из различитих одредница и схватања овога феномена. Овај појам је тешко једнозначно одредити, с обзиром на различитости основица и временског рока. Ако појемо од основне - класичне дефиниције, по којој је регресивни порески систем онај гдје се просјечна пореска стопа појединца смањује са порастом дохотка, - класични се појам дохотка односи на годишњи доходак. Надаље, увријежена претпоставка свих оваквих мјерења јесте она о класичној инциденци овога пореза, тј. претпоставља се да се он у потпуности преваљује на потрошаче.² Међутим, резултати истраживања 80-их година³, који су се, дјелимично и због смањеног интереса за дистрибутивне ефекте пореза на додату вриједност, провели у само четири земље (Данској, Холандији, Шведској, и В.Британији) били су нешто скептичнији. Порез на додату вриједност се, у складу са класичним предвиђањем, показао регресиван када се мјери у односу на доходак (без обзира ради ли се о бруто или расположивом дохотку), а у правилу пропорционалан када се мјери у односу на потрошњу. Али, то истовремено указује и на мањи утицај снижене (односно, нулте стопе) за егзистенцијалне производе на ублажавање регресивности, односно промјене у смјеру прогресивности⁴. У прилог томе иде и чињеница да неки "егзистенцијални производи", који се опорезују нижом стопом, као што су новине, часописи, књиге, нису релативно заступљенији у потрошњи нижих доходних група, већ су напротив, изразито доходно еластични, што значи да се тиме само доприноси повећању регресивности.

Као разлог могућег мањег утицаја нижих (нултих) односно виших стопа на смањење, односно укидање регресивности, наводе се резултати емпиријских истраживања потрошње према којима потрошни модели (структура потрошње)

² Резултати истраживања за земље ЕЗ крајем седамдесетих година, када су системи стопа били диференцирани у односу на данашње стање, потврђивали су да диференциране стопе могу ублажити регресивност пореза на додату вриједност. Показало се да је порез на додату вриједност више-мање пропорционалан. Тачније речено, ако је као основица узета потрошња, порез на додату вриједност је исказивао благу прогресију, док је у случају доходне основице прогресија исказивана у правилу на почетку доходне лествице, док је у појединим земљама на крају доходне лествице (код виших доходака) систем постајао благо регресиван. Извор: *The Impact of Consumption Taxes at Different Income, OECD, Levels. 6. Paris:OECD, 1981.*

³ *Taxing Consumption. OECD, Paris: OECD, 1988, стр. 122-145.*

⁴ Видјети: *Cnossen, S., Value-added Taxes in Central and Eastern European Countries., Paris: OECD, 1998.*

различитих доходовних група, изгледа, све више конвергирају. Ипак, не може се донијети општи закључак о утицају диференцираних стопа на ублажавање регресивности пореза на додатну вриједност, јер су емпиријски подаци још увијек непотпуни. То поготову вриједи за транзиционе земље, јер “до сада није било проведено нити једно мјерење буџета домаћинства како би се процијенили ефекти нижих и нултих стопа, те изузећа на оптерећење порезом на додатну вриједност или, пак, утицај пореза на додатну вриједност на расподелу.”⁵

Емпиријска основица за мјерење регресивности система једноставног пореза на додатну вриједност

Познато је да је са становишта алокативне неутралности и административно – техничке ефикасности, о чему ће бити више ријечи у наставку овог дијела рада, идеалан порез на додатну вриједност са једном стопом и најмањим могућим бројем изузећа. Такође је познато да је овакав тип пореза на додатну вредност управо и најрегресивнији, стога од њега треба и поћи при мјерењу регресивности система пореза на додатну вриједност како би се могли добити резултати на питање да ли се и колико може умањити регресивност пореза на додатну вриједност увођењем више стопа. Методологија овога типа истраживања захтијева прикупљање података за неколико типичних домаћинства и њихово разврставање у доходне групе.

Као основица за утврђивање регресивности узима се расположиви доходак домаћинства, будући да се ова основица најчешће користи, зато што представља величину која је потрошачима транспарентна и позната и на основу које доносе одлуке о потрошњи, односно о штедњи. Такође се и темељна дефиниција појма регресивности темељи на тој основици. Са обзиром на то да је готово немогуће утврдити ефекат изузећа, она се по правилу занемарује.

Разлог је не само у недостатку подробнијих података анкете, већ прије свега у нерјешивим методолошким проблемима (били би потребни исцрпнији подаци о удјелу додате вриједности задње фазе изузетог производа у вриједности производа, односно релевантног плаћеног пореза на додатну вриједност пре задње фазе).

Наведено занемаривање изузећа не утиче значајније на дистрибуцију пореског оптерећења по групама, али утиче на израчунате “ефективне пореске стопе” које су због тога нешто више, иако незнатно.⁶ Овај “индиректни ефекат” односно удјел пореза на додатну вриједност, који је плаћен на пословне инпуте у укупним приходима пореза на додатну вриједност по правилу је релативно мали.⁷ За илустрацију користићемо се већ наведеним примјером, односно подацима из Табеле 3. која приказује ефективне стопе пореза на додатну вриједност по различитим доходовним групама односно оптерећење порезом на додатну вриједност за различите нивое дохотке.

Приказани подаци потврђују тезу о регресивности пореза на додатну вриједност (удјел пореза код најнижег дохотка је близу 14%, а код највишег дохотка 10%) мереног према расположивом дохотком. Наведена, уједначена регресивност је потпуно очекивана и с обзиром на примјену само једне стопе и презентоване податке о висини доходака и стопа граничне склоности потрошњи.⁸

⁵ Ибид, стр. 351

⁶ McLure, Charles E., Jr., (1990), *Income Distribution and Tax Incidence under the VAT (Y: Value added taxation in developing countries*, M. Gillis, C. S. Shoup and G.P. Sicat. Washington, DC: The World Bank, 32 - 40.)

⁷ Taxing Consumption, *OECD*, 1988, стр.131.

⁸ Међутим, када би се располагало садашњим стварним подацима, добивени резултати о регресивности би сигурно били другачији. Већи број доходовних група, са мањом разликом у висини дохотка, наспрам мањег броја или само једне доходне групе са екстремно високим дохотком у односу на остале,

Симулација увођења снижене стопе

Приликом обрађивања снижене стопе пореза на додатну вриједност за симулацију, пошло се од претпоставке прилагођавања, односно уклапања у допуштене границе одређене хармонизацијом у ЕУ, али и праксе земаља у транзицији. Стога је узета стопа од 5% (будући да је то доња допуштена граница за ЕУ) која обухвата храну, снабдевање водом, лијекове и фармацеутске производе, књиге, новине и часописе, путнички транспорт, али и комуналне услуге, што је учестали случај у земљама транзиције, те и у земљама ЕУ.

За симулације је потребна одговарајућа структура потрошње домаћинстава по одређеним групама производа, те је као релевантна за овај примјер претпостављена структура приказана у табели 4.⁹

Табела 4.: Структура потрошње домаћинстава по групама производа (у%)

Доходовне групе домаћинст. 8	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Расположиви доходак	2.000	3.000	4.000	5.000	6.000	7.000	8.000	9.000	10.000	11.000	20.000
Употребљена средства	1.620	2.366,7	3.096	3.808	4.464,6	5.069	5.687,2	6.302,7	6.915	7.460,2	12.4000
Исхрана (%)	50,76	44,53	41,55	36,51	35,30	31,81	28,34	26,82	24,35	21,34	15,02
Пиће (%)	2,85	2,92	3,47	3,28	3,39	3,28	3,10	3,05	2,95	2,82	2,05
Дуван (%)	3,93	2,81	2,58	2,56	2,22	2,31	2,17	2,12	1,76	1,69	1,05
Одећа и обућа (%)	6,85	7,25	6,97	7,08	6,96	4,71	7,00	7,50	7,14	7,42	9,08
Становање* (%)	12,27	15,12	13,48	14,93	13,00	12,75	12,26	12,59	16,02	14,60	15,02
Покућство (%)	4,56	6,78	7,8	10,30	8,11	8,92	9,63	9,38	7,04	8,44	9,12
Хигијена и здр. (%)	2,67	2,69	2,86	2,72	2,77	2,89	2,86	2,93	3,00	3,26	6,12
Образ.кул. и разонода	4,55	5,28	5,41	5,48	6,29	6,46	7,28	7,50	7,96	8,22	9,52
Саобраћај и ПТТ (%)	3,00	4,58	6,06	6,78	8,79	10,80	13,16	11,97	13,96	14,83	28,08
Остала роба** (%)	2,03	2,01	1,94	2,88	3,03	3,19	3,36	3,91	3,70	2,87	4,52
Губици и дугови (%)	0,68	0,96	1,05	1,23	1,42	1,56	1,96	1,55	2,03	2,50	3,00

* Становање, огрев и освјетљење; Издаци за кућу – стан и имање

** Остала роба и услуге, чланарине и сл.

Даље, претпоставља се увођење, поред опште стопе од 17% ($t=0,2$), уводи нижа стопа од 5% ($t^*=0,05$) на следеће групе производа: исхрана, становање, образовање, хигијена, нега и здравство.

За даљу анализу израчунава се потрошња домаћинства за двије групе производа: прве, коју чини збир укупне потрошње на групе производа опорезоване општом стопом и друге, коју чини збир укупне потрошње производа опорезоване нижом стопом. Резултати и поступак су приказани табели:

приказао би благу регресивност која се заокружава само код последње доходне групе. Она се може објаснити изузетно малим удјелом штедње, односно великом граничном склоношћу ка потрошњи, посебно у нижим децилама, због чега би овај утицај на регресивност био релативно мали. Тек у последњем децилу значајније би растао удео штедње, што се очитује у паду ефективне стопе пореза на додатну вриједност.

⁹ У циљу покушаја стварања емпиријске основе преузети су и прерађени подаци из: Ханић Х. и Тричковић, В., *Истраживање тржишта*, Економски факултет, 1992. Београд

Табела 5.: Структура збирне потрошње домаћинстава по групама производа опорезованих различитим пореским стопама

Групе домаћинстава	Потрошња на производе опорезоване општом стопом $t=0,2$		Потрошња на производе опорезоване нижом стопом $t^*=0,05$	
	Просечна склоност потрошњи (PPC1) ¹⁰	Апсолутни износ $C1 = PPC1 \times C$	Просечна склоност потрошњи (PPC2)	Апсолутни износ $C2 = PPC2 \times C$
1.	23,92 %	203,34	76,08 %	646,75
2.	29,75 %	482,06	70,25 %	1.138,33
3.	32,38 %	766,33	67,62 %	1.600,36
4.	36,70 %	1.136,23	63,30 %	1.959,76
5.	40,36 %	1.536,90	59,64 %	2.271,09
6.	42,64 %	1.903,70	57,36 %	2.560,89
7.	46,09 %	2.336,48	53,91 %	2.732,91
8.	49,26 %	2.801,51	50,74 %	2.885,68
9.	50,16 %	3.161,43	49,84 %	3.141,26
10.	48,67 %	3.365,53	51,33 %	3.529,46
11.	55,58 %	11.116,00	44,32 %	5.609,40

Увођење снижене стопе (5%) за одређене групе производа (исхрана, становање, образовање, хигијена, нега и здравство) резултира пореским уштедама по групама домаћинстава приказаним у табели :

Табела 6.: Укупна пореска уштеда остварена увођењем ниже стопе

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Групе домаћинстава	Порез на производе који се опорезују по општој стопи $T1 = C1 \times t$	Порез на производе који се опорезују по нижој стопи $T2 = C2 \times t^*$	Укупан порез (Т) (2) - (3)	Пореска уштеда** (s у KM)
1.	81,95	56,91	138,86	136,00
2.	130,27	80,01	210,28	191,90
3.	193,15	97,98	291,13	235,18
4.	261,27	113,55	374,82	272,53
5.	323,62	128,04	451,66	307,31
6.	397,20	136,64	533,84	327,88
7.	476,25	144,28	620,53	346,25
8.	537,44	157,06	694,50	376,83
9.	572,14	177,47	749,61	425,93
10.	666,83	176,88	843,71	424,48
11.	1.768	480	2.248,00	672,00

** Пореска уштеда домаћинства остварена увођењем снижене стопе = Укупан порез пре увођења ниже пореске стопе (7. колона табеле 3.- Укупан порез након увођења ниже пореске стопе (колона 4. табеле 17).

Да би се приказао очекивани ефекат на ефективне пореске стопе извршено је 5 симулација у погледу трошења пореске уштеде која се јавља због снижене стопе – од “реалистичних” до “радикалних”.

Прве три симулације (с1,с2 и с3) приказују релативно оптерећење порезом када би сва пореска уштеда због снижене стопе била утрошена у производе са сниженом стопом (симулација с1), производе са стандардном стопом од 17% (симулација с2) односно уштеђена (симулација с3). Резултати ових варијанти могу се посматрати и

¹⁰ PPC1 добијена је једноставним сабирањем процентуалне потрошње на групе производа из табеле 4, који се опорезују општом стопом

комбиновано, рецимо, да се за ниже доходне групе посматра кретање прве симулације, за средње друге, а за више доходне групе треће. Тако се добија нешто реалнија слика.

Свакако су реалније последње двије симулације (с4 и с5). У четвртој се претпоставља да се пореска уштеда због снижене стопе дијели на потрошњу производа са сниженом стопом и производа са стандардном стопом у складу са просјечном склоношћу дотичним двијема групама потрошње дотичне доходне групе (симулација с4).

У последњој, петој симулацији, претпоставља се да се пореска уштеда због снижене стопе дијели на три категорије: потрошњу производа са сниженом стопом, производа са стандардном стопом и штедњу у складу са граничном склоношћу наведеним облицима потрошње односно штедни.

1) Прва симулација (с1) приказује релативно оптерећење дохотка порезом на додату вриједност када би сва пореска уштеда због снижене стопе била утрошена у производе са нижом стопом. Формула за израчунавање ефективне пореске стопе тада би била:

$$t' = (st* + T)/Y \times 100$$

при чему је: t' - ефективна пореска стопа; s - пореска уштеда дате доходне групе остварена увођењем ниже стопе; t^* - нижа пореска стопа од 5%; T - укупан порез и Y - расположиви доходак.

2) Друга симулација (с2) приказује релативно оптерећење дохотка порезом на додату вриједност када би сва пореска уштеда због снижене стопе била утрошена на производе са општом пореском стопом. Формула за израчунавање ефективне пореске стопе тада би била:

$$t' = (st + T)/Y \times 100,$$

при чему је t - општа пореска стопа од

3) Трећа симулација (с3) приказује релативно оптерећење дохотка порезом на додату вриједност када би сва пореска уштеда због снижене стопе била уштеђена. Формула за израчунавање ефективне пореске стопе тада би била:

$$t' = T/Y \times 100.$$

4) Четврта симулација (с4) приказује релативно оптерећење дохотка порезом на додату вриједност, када би сва пореска уштеда због снижене стопе била подијељена на: потрошњу производа са сниженом стопом, производа са опорезованих општом стопом и штедњу у складу са просјечном склоношћу тим двијема групама потрошње, односно штедне дате доходне групе. Формула за израчунавање ефективне пореске стопе тада би била:

$$t' = \frac{PPC \times s(PPC_1 \times t - PPC_2 \times t^*) + T}{Y} \times 100$$

гдје су:

PPC - просјечна склоност потрошњи дотичне доходне групе (колона 3 табеле 5)

PPC1 - просјечна склоност потрошњи дотичне доходне групе производима који су опорезовани општом пореском стопом (колона 2 табеле 5)

PPC2 - просјечна склоност потрошњи дотичне доходне групе производима који су опорезовани нижом пореском стопом (колона 4 табеле 5)

5) Пета симулација (с5) приказује релативно оптерећење дохотка порезом на додату вриједност када би сва пореска уштеда због снижене стопе била подијељена на:

потрошњу производа са сниженом стопом, производа са опорезованих општом стопом и штедњу у складу са маргиналном склоношћу тим двјема групама потрошње, односно штедње дате доходне групе. Подацима о висини граничне склоности потрошње за дате доходне групе се не располаже, али се они дају израчунати на основу података датих у табели 3.

На основу познатих релација $MPC = \Delta C / \Delta Y$ и $MPC + MPS = 1$ израчунате су граничне склоности потрошње (и штедње), утврђене према променама у структури потрошње (и штедње), следеће доходне групе и износе:

Доходне групе	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
MPC1	0,27	0,28	0,37	0,40	0,36	0,43	0,46	0,36	0,20	0,55	-
MPC2	0,49	0,46	0,36	0,31	0,29	0,17	0,15	0,25	0,38	0,01	-
MPS	0,24	0,26	0,27	0,29	0,35	0,40	0,39	0,39	0,42	0,44	-

При чему су:

- MPC1-гранична склоност потрошњи производима који се опорезују по општој стопи.
- MPC2- гранична склоност потрошњи производима који се опорезују по нижој стопи.
- MPS- гранична склоност штедњи.

Сада постоје сви неопходни подаци за израчунавање ефективне пореске стопе у овој симулацији. Ефективна пореска стопа добиће се по формули:

$$t' = \frac{s(MPC1x_t + MPC2x_t^*) + T}{Y} \times 100$$

Ефективне пореске за свих пет симулација (односно Удео пореза у расположивом доходу домаћинства за различите симулације (c1 – c5) трошења пореске уштеде) приказане су у следећој табели:

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
c1	7,78%	8,09%	8,17%	8,49%	8,75%	8,79%	8,92%	9,07%	9,03%	8,77%	8,98%
c2	9,23%	9,37%	9,38%	9,60%	9,78%	9,76%	9,79%	9,88%	9,98%	9,57%	9,70%
c3	7,29%	7,66%	7,77%	8,13%	8,41%	8,47%	8,62%	8,80%	8,77%	8,50%	8,73%
c4	8,00%	8,32%	8,39%	8,72%	8,99%	9,02%	9,13%	9,28%	9,22%	8,95%	9,16%
c5	8,06%	8,04%	8,07%	8,36%	8,58%	8,63%	8,76%	8,90%	8,83%	8,61%	-

Закључак

Прво, из приказаних симулација је видљиво да се увођењем снижене стопе за релативно велики број производа (њихов стварни удио у расположивом доходу, прије симулација, износи преко 70% за ниже групе, до око 50% за највишу групу) успијева неутрализовати регресивност пореза на додату вриједност, али да укупан ефекат ипак није прогресиван.

Са изузетком комбинације која би обухватила резултате прве симулације за ниже доходне групе, те друге за средње и више и гдје би се тада прогресивност огледала само у поређењу нижих са осталим групама, може се рећи да је ефекат у правилу пропорционалан.

Примјер потврђује, дакле да је снижена стопа пореза на додату вриједност могућ инструмент неутрализације регресивности, уколико се примијени на што већи број "егзистенцијалних производа", али да су њени домети ограничени. Тешко се може очекивати да би се њоме постигла знатнија прогресивност пореза на додату вриједност, али се може постићи пропорционалност и евентуално врло блага прогресија.

Наведени резултати упућују и на закључак да увођење нулте стопе, али на знатно ограниченији број производа (хљеб, млијeko, одређени лијекови и хируршко-ортопедска помагала, те књиге) неће знатније утицати на регресивност пореза на додату вриједност, те је готово сигурно неће у потпуности компензовати.

Многобројна истраживања указала су да је једна стопа (између 10 и 20 %) са мало изузетака и широком основицом повољнија од примјене више стопе и са више изузетака који смањују основицу и чине сложеном наплату пореза.¹¹ Из тога произлази да примјена више стопе не би доносила веће приходе од примјене једне стопе. Осим тога, као што је то већ речено, већи број стопе повећава административне проблеме и трошкове наплате пореза на додату вриједност. Међутим, у пракси ово има смисла у периоду када се тек уводи порез на додату вриједност (која се тада определијелила за ненеутралну стопу којом би се остварио виши ниво прихода)¹². Поготову се то односи на БиХ, с обзиром на њену тржишну структуру, ефикасност владиних инситута у заштити потрошача (антимонополски закони, дирекције за контролу цијена, дирекције робних резерви).

Друго, у условим какви постоје на БиХ економском тржишту, које је по слободној процијени аутора – олигархно тржиште на коме владе (ни на једном нивоу власти) немају инструменте контроле цијене, највјероватније је да до појефтињења услед увођења ниже стопе не би ни дошло, већ би се разлика између више и ниже стопе „слила у цепове“ малопродаца као већа маржа. Претпоставка је да ће сви произвођачи и трговци, чији се производи налазе на стварно вишим стопама од стопе пореза на додату вредност, *смањети пореског оптерећења, за које би у ствари требали смањити своју цијену, прелити у марже и профите*. Уосталом, тржиште (олигархно) је већ навикло на овај ниво цијена, а с друге стране производи који би били на сниженој стопи имају ниску цјеновну еластичност тражње што иде у прилог закључку из претходне реченице. Доказ је и скорашње неоправдано поскупљење цијена основних животних потрепштина, на које ентитетске владе нису имале никаквог одговора.

¹¹ Видјети: Hassan, F. – Bogetić, Z., *Determinants of value added tax revenue*, World Bank Working Paper, no. 5290, 1993.

¹² Из табеле бр. 1 видљиво је да би се, уз додавање процијењеног износа сиве економије на ову пореску основицу, добио приближно исти износ процијењене пореске основице као и у претходном примјеру (који полази од БДП-а) просјечна пореска стопа у односу на остварене приходе *износила 13%* (укупан порески приход/обухваћена основица x 100), а не уведена од 17%.

Треће, увођење ниже стопе довело би драстично до пада буџетских прихода. Босна и Херцеговина не смије дозволити луксуз да се одрекне најефикаснијег и најјефтинијег начина прикупљања прихода, зарад неутемељених прича о заштити стандарда потрошача. Велики број изузећа има значајан утицај на ширину пореске основице. Изузимање свих услуга из пореске основице значајно смањује приходе и истовремено између пореских стопа, и пореских прихода постоји позитивна корелација, док распон стопа одређен као апсолутна разлика између највише и најниже стопе, као што је већ речено, може имати негативан ефекат на остваривање прихода.¹³

Четврто, властима –носиоцима пореске политике паметније да кроз расходну страну буџетске структуре (прекомпоновање исте у корист субвенција и продуктивних расхода) и смањење јавне потрошње, остваре заштиту стандарда становништва. А регресивност – неправедност опорезивања порезом на додату вриједност компензује кроз измјене у директним облицима опорезивања.

Александар Стојановић

EMPIRIC ANALYSIS OF BENEFITS OF INTRODUCTION OF THE LOWER VALUE ADDED TAX RATE

Summary

The initiative for introduction of the lower value added tax rate for certain life products is currently present in BiH. Given the characteristic features of this taxation form and current economic events, this paper tries to point out all advantages and disadvantages that this decision might produce in BiH economy.

Key words: indirect taxation, value added tax, taxation effects

¹³ Видјети: Gillis, M. – Shoup, C. – Sicut, *Value added taxation in developing countries*, Washington: World Bank, 1990.